

*Komunistyczna Partia Chin wobec problemu
ochrony chińskich inwestycji zagranicznych
w sektorze energetycznym*

ŁUKASZ GACEK

Wprowadzenie

Wzmożona aktywność chińskich podmiotów sektora energetycznego na świecie, korzystających ze wsparcia ze strony państwa, związana jest z realizacją podstawowych celów poprawy bezpieczeństwa energetycznego kraju. Zabezpieczenie dostępu do nowych źródeł surowcowych pozostaje ściśle zintegrowane z działaniami zmierzającymi do podniesienia poziomu życia obywateli. Utrzymanie wysokiego tempa rozwoju gospodarczego stanowi jednocześnie o legitymizacji rządzącej w Chinach partii komunistycznej. Dlatego też przedsiębiorstwa sektora energetycznego działające poza granicami kraju w pierwszej kolejności realizują cele wyznaczone interesem narodowym, a dopiero w następnej swoje własne. Chiny funkcjonując w systemie międzynarodowym starają się kształtować relacje z zagranicznymi partnerami w oparciu o zasady współpracy, w której nie ma przegranych zgodnie z formułą „wygrany – wygrany” lub „korzystny dla wielu stron” (双赢 *shuangying*, 多赢 *duoying*, 共赢 *gongying*). Zachowanie Chin w systemie międzynarodowym wynika w tym przypadku zarówno z kształtu samego systemu, jak i współzależności z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych oraz konieczności dopasowania się do ich potrzeb i preferencji. W kontekście tych rozważań zasadnicze wyzwania, przez którymi stoją dzisiaj Chiny dotyczą sposobów ochrony inwestycji zagranicznych.

Powyższe rozważania mogą być rozpatrywane na gruncie paradygmatu liberalnego, biorąc pod uwagę stopniowe otwarcie gospodarcze Chin na świat a zarazem wynikającą stąd konieczność akceptacji reguł rządzących na międzynarodowych rynkach. Podkreślić należy tu zwłaszcza znaczenie procesów ekonomicznej internacjonalizacji oraz globalizacji, wpływających na coraz silniejsze powiązanie rynków i znaczenie współpracy międzynarodowej¹. Powstające kanały współzależności w istotnym zakresie wpływają na bezpieczeństwo państw. Przynoszą one zwykle korzyści obydwu stronom podejmującym współpracę, jednakże taka współpraca często generuje koszty i może wpływać na nierównomierny podział zysków².

Gacek Współzależności w stosunkach międzynarodowych oznaczają wzajemną zależność przynajmniej dwóch podmiotów. Joseph S. Nye i Robert O. Keohane zwracali uwagę, że w relacjach pomiędzy państwami zawsze jedna ze stron pozostaje silniejsza, co prowadzi do wykształcenia asymetrii w danym układzie współzależności³. Asymetria określa wyższe koszty dla jednego z uczestników transakcji, co w rezultacie ogranicza jego autonomię. Stosunki w płaszczyźnie energetycznej Chin (importera surowców) z państwami trzecimi (eksporterów surowców) mogą być rozpatrywane z punktu widzenia istniejących współzależności importowo-eksportowych i obopólnych korzyści będących pokłosiem rozwijanej współpracy⁴. W układzie asymetrycznych współzależności Chin zależy od państw dysponujących bogatymi złożami surowców. Dla tych ostatnich obiecujące perspektywy stwarza z kolei chłonny chiński rynek. Dodatkowo w coraz większym stopniu pozostają one zależne od potencjalnego wykorzystania możliwości jakie stwarza wzrost pozycji gospodarczej Chin i szans wynikających z ich zaangażowania inwestycyjnego na całym świecie.

Przyjęte w toku tych rozważań hipotezy badawcze dotyczą następujących kwestii. Po pierwsze, celem działania Chin w systemie współzależności na międzynarodowych rynkach energii jest utrzymanie wysokiego tempa rozwoju gospodarczego poprzez zapewnienie konkurencyjnego, stałego i bezpiecznego zaopatrzenia w energię. Po drugie, niewielkie doświadczenie chińskich przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych rodzi problemy w realizacji inwestycji. Po trzecie, systematycznie zwiększająca się skala chińskich inwestycji za granicą prowadzi do opracowania nowych form ich zabezpieczenia.

Rosnące potrzeby energetyczne Chin

Od początku lat 90. XX wieku motywem przewodnim aktywności Chin na rynkach zagranicznych było uzyskanie dostępu do surowców naturalnych mających kluczowe znaczenie dla rozwoju gospodarczego państwa. Postępująca globalizacja chińskiej gospodarki spowodowała, że zabezpieczenie dostaw energii stało się nadrzędnym zadaniem polityki zagranicznej.

Potwierdzeniem tego były treści zawarte w Białej Księdze dotyczącej polityki energetycznej Chin z 2012 r., gdzie można było przeczytać, że rozwój Chin odbywa się w ścisłej współpracy z resztą świata. Postępujący proces globalizacji zwiększa zakres powiązań w przestrzeni energetycznej. Kierując się zasadami równości, wzajemnych korzyści i wzajemności, chińskie przedsiębiorstwa z branży energetycznej aktywnie partycypują w międzynarodowej współpracy

energetycznej, uczestniczą w zagranicznych projektach związanych z tworzeniem infrastruktury energetycznej i współpracują w obszarach dotyczących inżynierii i usług energetycznych⁵.

Od ponad dwóch dekad Chiny wyraźnie koncentrują swoją uwagę na państwach zasobnych w bogactwa naturalne, ziemie uprawne oraz produkty rolne. Uwzględniają również kilka państw rozwiniętych lub sąsiadujących z Chinami, zwłaszcza w Azji Centralnej i Południowo-Wschodniej, w stosunku do których opracowano znacznie szerszy mechanizm współpracy aniżeli do państw pozostałych regionów. Od początku nowego milenium władze w Pekinie zaczęły wyraźnie podkreślać ideę obopólnych lub wielostronnych korzyści wynikających z podejmowanej współpracy. Wskazywano, że chińska działalność może być niezwykle przydatna dla państw rozwijających się, spośród których większość ma bardzo słabo rozwiniętą infrastrukturę. W zamian za uzyskanie dostępu do lokalnych zasobów surowcowych Chiny oferowały szerokie pakiety pomocowe. Zwykle pokrywały połowę kosztów w realizacji danych inwestycji, zapewniały dodatkowo zaawansowany sprzęt, specjalistyczną wiedzę *know-how* i wykwalifikowaną siłę roboczą.

W toku tak rozwijanej współpracy z państwami eksporterami energii, w przeciągu dwóch dekad Chiny stworzyły rozbudowany system dostaw. Rozległa sieć elastycznych sojuszków i koalicji dała z jednej strony gwarancję stałych (bez przerw) dostaw energii po przystępnych cenach, a z drugiej strony wykreowała nowe możliwości biznesowe dla rodzimych podmiotów gospodarczych poprzez otwarcie lokalnych rynków zbytu dla oferowanych przez nie towarów i usług⁶. Należy tu podkreślić zbieżność z interesami państw przyjmujących, biorąc pod uwagę, że bezpieczeństwo energetyczne z ich punktu widzenia jako państw eksporterów energii koncentruje się głównie na bezpieczeństwie popytu (*security of demand*), które kładzie nacisk na trwałość i stabilność sprzedaży zasobów energetycznych. W tej sytuacji wydaje się że Chiny z rosnącym zapotrzebowaniem na energię stanowią dla nich najbardziej perspektywiczny rynek zbytu.

Bezpieczeństwo energetyczne Chin pozostaje ściśle związane z zapewnieniem stabilnych warunków rozwoju w państwie. Od początku nowego milenium Chiny zaczęły łączyć tradycyjne i nietradycyjne problemy bezpieczeństwa. Od tego momentu otwarcie stawiają na pierwszym miejscu własne interesy narodowe (国家利益 *Guojia liyi*) oraz interesy związane z ich rozwojem narodowym (国家发展利益 *Guojia fazhan liyi*). Rosnący popyt na energię zmusza Chiny do zwiększania importu z zagranicy. Wedle prognoz BP Chiny w 2035 r. Chiny staną się największym na świecie importerem energii, wyprzedzając Europę. Zależność od importu wzrośnie w tym czasie do

Gacek 23 proc. w porównaniu z 15 proc. w 2013 r. Jednocześnie zwiększył się udział Chin w światowej konsumpcji energii z 22 do 26 proc. Zależność od importu ropy naftowej wzrosła z 60 do 75 proc., a gazu ziemnego z 30 do 40 proc.⁷ W strukturze energetycznej Chin dominują obecnie paliwa stałe i ta sytuacja nie zmieni się w perspektywie najbliższych kilku dekad.

Chiny za granicą koncentrują się na zabezpieczeniu w długim przedziale czasowym dostaw surowców pochodzących z różnych źródeł, wzroście inwestycji zagranicznych w sektorach energetycznych (m.in. w przetwórstwo, infrastrukturę przesyłową), oraz wypracowaniu odpowiednich mechanizmów działania pozwalających stworzyć parasol ochronny dla realizowanych projektów (również z wykorzystaniem sił zbrojnych). Podkreślają jednocześnie zabezpieczenie morskich tras przesyłowych przed innymi zagrożeniami zewnętrznymi (m.in. atakami terrorystycznymi).

Chiny wzmacniają pozycję na rynkach międzynarodowych

Od początku XXI w. nastąpił wyraźny wzrost chińskich inwestycji zagranicznych. Tylko na przestrzeni ostatniej dekady odnotowano ich zwiększenie o ponad 100 proc. W dużej mierze wpływ na to miała przyjęta pod koniec lat 90. ubiegłego stulecia strategia „wyjścia na świat” (走出去战略 *Zouchuqu zhanlüe*), która zakładała wsparcie państwa dla przedsiębiorstw sektora energetycznego podejmujących aktywność na rynkach zagranicznych, w celu stymulowania wzrostu gospodarczego w Chinach. Ogłoszenie tej strategii zbiegło się z zakończeniem w 2001 r. negocjacji w sprawie akcesu Chin do Światowej Organizacji Handlu (World Trade Organization).

Należy zauważyć, że przedsiębiorstwa z Chin od początku mogły korzystać z wydatnego wsparcia ze strony państwa, uzyskując preferencyjne kredyty na realizację celów inwestycyjnych (dużą rolę odegrały tu Państwowe Fundusze Inwestycyjne – 主权财富基金 *Zhuquan caifu jijin*; Sovereign Wealth Fund). Wsparcia w realizacji strategicznych dla rozwoju gospodarczego Chin projektów inwestycyjnych udzielały im również instytucje kredytowe, tj. Bank Eksportowo-Importowy (中国进出口银行 *Zhongguo jin chukou yinhang*; EXIM (Export-Import) Bank) oraz Chiński Bank Rozwoju (国家开发银行 *Guojia kaifa yinhang*; China Development Bank). Stosowany protekcjonizm inwestycyjny pokazuje, że duże projekty realizowane były przy namacalnym udziale państwa.

Inwestycje zagraniczne stworzyły nowe możliwości w zakresie pozyskiwania surowców naturalnych i strategicznych aktywów, jak również zaawansowanych technologii stanowiących wsparcie dla rozwo-

ju krajowego przemysłu. Ważne miejsce zajmowały długoterminowe inwestycje infrastrukturalne, które charakteryzowały się długim terminem zwrotu. Niewątpliwie w znaczącym stopniu wpływały one na środowisko funkcjonowania chińskich podmiotów gospodarczych.

Wzrost chińskich inwestycji zagranicznych

Wedle danych Ministerstwa Handlu Chin wartość chińskich inwestycji zagranicznych w 2014 r. stanowiła 102,89 mld USD (wzrost o 14,2 proc. w skali roku). W tym samym czasie wielkość inwestycji napływających do Chin stanowiła 119,56 mld USD.⁸ We wrześniu Ministerstwo zweryfikowało jednak te dane, podając, że skala inwestycji z Chin wyniosła 123,12 mld USD.⁹ Oznaczało to, iż w 2014 r. po raz pierwszy Chiny stały się eksporterem kapitału netto.¹⁰ W listopadzie 2015 r. przewodniczący Chińskiej Republiki Ludowej Xi Jinping zapowiedział zwiększenie poziomu skumulowanych inwestycji zagranicznych do poziomu 1,25 bln USD w 2024 r.¹¹

W kolejnym 2015 r. wartość chińskich inwestycji zagranicznych osiągnęła poziom 118,02 mld USD, będąc nieco mniejsza od inwestycji, które napłynęły do Chin (126,27 mld USD)¹². W 2015 r. do pracy za granicę wyjechało 530 tys. osób w porównaniu do 562 tys. rok wcześniej. Do końca 2015 r. Chiny wysłały do pracy za granicę w sumie 8,02 mln osób. Obroty chińskich przedsiębiorstw z tytułu prowadzonych projektów za granicą wyniosły 154,07 mld USD w 2015 r. (142,41 mld USD w 2014 r.). Z kolei wartość nowo podpisanych kontraktów wyniosła 210,07 mld USD w 2015 r. (191,76 mld USD w 2014 r.). Ogólna wartość projektów zagranicznych wyniosła do końca 2015 r. ponad 1,57 bln USD z obrotami na poziomie 1,09 bln USD (w 2014 r. 1,4 bln USD, z obrotami na poziomie 935,16 mld USD)¹³.

Perspektywy rozwoju chińskich inwestycji zagranicznych

Inwestycje bezpośrednie wpływają na otwarcie rynków, zwiększenie zysków z handlu zagranicznego i pozyskiwanie surowców. W najbliższej przyszłości dotychczasowa tendencja wzrostowa powinna się utrzymać. Za rozszerzeniem inwestycji zagranicznych przemawia nadwyżka w handlu zagranicznym po stronie Chin, rezerwy walutowe warte około 4 bln USD, przewaga konkurencyjna w wielu branżach, jak również stopniowo postępująca internalizacja chińskiej waluty.

Nowe przedsięwzięcia proponowane przez Chiny z pewnością będą stymulująco wpływały na rozszerzanie dotychczasowych możliwości

Gacek biznesowych. Świadczy o tym między innymi wdrażana już inicjatywa „jednego pasa i jednej drogi” (一带一路 *yidai yilu*). Prezydent Xi Jinping w listopadzie 2013 r. oświadczył, że Chiny są skłonne przeznaczyć 40 mld USD na utworzenie funduszu Nowego Jedwabnego Szlaku. Powołany w tym celu Azjatycki Bank Inwestycji Infrastrukturalnych (亚洲基础设施投资银行 *Yazhou jichu sheshi touzi yinhang*; Asian Infrastructure Investment Bank – AIIB) będzie finansował projekty infrastrukturalne w Azji.¹⁴ Według danych ministerstwa handlu w 2015 r. chińskie przedsiębiorstwa dokonały bezpośrednich inwestycji w 49 krajach leżących wzdłuż „pasa i drogi” na łączną sumę 14,82 mld USD (wzrost o 18 proc. w skali roku). Kapitał lokowano głównie w Singapurze, Kazachstanie, Laosie, Indonezji, Rosji i Tajlandii¹⁵.

Szacunkowa wartość chińskich inwestycji zagranicznych wedle Heritage Foundation w okresie od 2005 do końca 2015 wyniosła ponad 1,212 bln USD. Kierunki lokowania kapitału rozszerzyły się po 2008 r. Do tej pory najwięcej kapitału zostało ulokowane w Afryce Subsaharyjskiej (220 mld USD), dalej kolejno w Azji Zachodniej (181 mld USD), Azji Wschodniej (165 mld), Europie (163 mld USD), Ameryce Południowej (121 mld USD), Bliskim Wschodzie i Afryce Północnej (115 mld USD), Stanach Zjednoczonych (103 mld USD), Australii (83 mld USD) i Ameryce Północnej (115 mld USD)¹⁶.

Główne obszary inwestycji to energetyka i przemysł paliwowy – 511,96 mld USD, transport – 214,46 mld USD oraz metale – 145,45 mld USD¹⁷. Zasadniczą rolę w realizacji polityki inwestycyjnej na polu energetycznym nadal odgrywają państwowe przedsiębiorstwa. Największymi pod względem wartości zagranicznych aktywów inwestorami z Państwa Środka pozostają trzy koncerny z branży energetycznej Sinopec, China National Petroleum Corporation (CNPC), China National Offshore Oil Company (CNOOC)¹⁸. W kontekście tych rozważań warto jednak zauważyć, że w ostatnich latach sektor prywatny wyraźnie zwiększył swój udział w eksporcie kapitału. Jednocześnie w samej strukturze inwestycji nastąpiły zmiany powodujące, że kapitał większym strumieniem płynie do nowych sektorów powiązanych z technologiami, marką, nieruchomościami i innymi aktywami w rozwiniętych gospodarkach świata.

Zwiększaniu inwestycji za granicą sprzyjają zmiany w chińskim ustawodawstwie. W dniu 8 kwietnia 2014 r. Państwowa Komisja ds. Rozwoju i Reform zatwierdziła nowe regulacje w zakresie dokonywania inwestycji zagranicznych przez chińskie podmioty (weszły w życie 8 maja 2014 r.)¹⁹. Poprzednie przepisy zostały zatwierdzone przez Komisję w październiku 2004 r.²⁰ Zgodnie z nowymi rozwiązaniami Komisja weryfikuje i zatwierdza wszelkie projekty inwesty-

cyjne o wartości przekraczającej 1 mld USD, a także projekty w państwie lub regionie określanym mianem „wrażliwy” (敏感 *mingan*)²¹ oraz projekty w tzw. sektorach „wrażliwych”. W przypadku, gdy kwota inwestycji przekracza wartość 2 mld USD i ma być realizowana na obszarze „wrażliwym”, wówczas Komisja zobowiązana jest do przedłożenia swojej opinii do Rady Państwowej celem ostatecznego jej zatwierdzenia. Wszystkie pozostałe projekty inwestycyjne muszą obecnie uzyskać jedynie aprobatę Komisji na szczeblu centralnym lub prowincjonalnym. Jeśli inwestorem jest przedsiębiorstwo państwowe lub inny podmiot zamierzający zainwestować co najmniej 300 mln USD, wówczas zgłoszenie musi być przedłożone do Komisji na poziomie centralnym. Jeśli kwota inwestycji jest mniejsza niż 300 mln USD, to zgłoszenie następuje na odpowiednim poziomie prowincji w danym oddziale Komisji²².

Przeszkody w realizacji inwestycji zagranicznych

Inwestycje zagraniczne realizowane przez przedsiębiorstwa z Chin pozostają wrażliwe na czynniki ryzyka i niepewności związane głównie ze środowiskiem prawnym i politycznym w państwie przyjmującym. Dużą rolę w zakresie ochrony inwestycji zagranicznych przypisuje się zawieraniu pomiędzy państwami dwustronnym umowom o ochronie i wzajemnym popieraniu inwestycji (双边投资协定 *shuangbian touzi xieding*; Bilateral Investments Treaties – BIT). Międzynarodowe umowy określające warunki inwestycji zagranicznych, służą wspieraniu i ochronie inwestycji w państwach przyjmujących, na podstawie gwarancji i norm dotyczących traktowania zagranicznych inwestorów, zapobiegając nieuzasadnionym postępowaniom. Parasol ochronny tworzą arbitraże inwestycyjne oparte na umowach BIT, które dotyczą sporów inwestycyjnych pomiędzy inwestorem zagranicznym a państwem przyjmującym²³. Do końca 2015 r. na chińskiej liście było 146 umów o wzajemnej ochronie inwestycji, z czego 119 weszło w życie²⁴.

Wpływ na inwestycje zagraniczne nadal ma to, że Chiny utrzymują rygorystyczne ograniczenia w sprawie transgranicznych inwestycji finansowych i portfelowych. Chińska waluta nie jest jeszcze w pełni wymienna. Obecnie yuan jest używany w transakcjach międzynarodowych w rozliczeniach za towary i usługi. Rozliczenia kapitałowe związane z pośrednimi inwestycjami zagranicznymi, inwestycjami portfelowymi, wpłatami na rachunek rezerwowy i innymi inwestycjami finansowymi w obawie o nagłe przepływy kapitału nadal są kontrolowane przez państwo²⁵. Niemniej obecnie przepływ inwestycji bezpośrednich na zewnątrz będzie nieco łatwiejszy w następstwie przyjętych w 2015 r. zmian dotychczasowych regulacji.

Dużym problemem w ocenie chińskich przedsiębiorstw realizujących projekty inwestycyjne za granicą jest częsty brak transparentności i przejrzystości podejmowanych przez nie działań. Obserwuje się częste przypadki łamania prawa miejscowego, jak również stosowanie praktyk korupcyjnych. Dobrym przykładem jest Meksyk, który w 2014 r. anulował warty 3,7 mld USD kontrakt z chińską spółką na budowę kolei szybkich prędkości. Pożyczki miały być spłacane w 85 proc. dostawami ropy naftowej. To zdarzenie pokazuje, że analiza ryzyka i ocena dużych inwestycji zagranicznych nie tylko powinna obejmować kwestie finansowe i ryzyko rynku, ale również problemy polityczne, społeczne, prawne, kulturowe i religijne. Chińskie przedsiębiorstwa często przenoszą w tym przypadku krajowy model biznesowy, gdzie dostrzega się ograniczony zakres komunikacji społecznych²⁶. Przykładem może tu być także spółka China National Petroleum Corporation, która w 2014 r. została ukarana grzywną 1,2 mld USD za wyrządzanie szkód środowiskowych w Czadzie²⁷. Podobna sytuacja wydarzyła się w 2006 r., kiedy rząd Gabonu stwierdził, że chiński Sinopec prowadzący działalność na terytorium parku narodowego Loango nie posiadał wymaganych zezwoleń dotyczących ochrony środowiska. W rezultacie doszło do wstrzymania realizacji projektu²⁸.

Wiele z przejawów chińskiej aktywności ocenia się jako niezgodne z prawem. Chiny oskarża się o największe na świecie nielegalne wycięby lasów w Afryce. Wedle danych Global Timber 90 proc. drewna importowanego przez Chiny z Gwinei Równikowej i Konga odbywa się w sposób nielegalny, 80 proc. z Gabonu, Kamerunu i Mozambiku²⁹. Częściowo odpowiedzią Chin na te oskarżenia było opublikowanie w 2009 r. przez Państwową Administrację Leśną i Ministerstwo Handlu Chin wytycznych zachęcających rodzime przedsiębiorstwa do właściwego zarządzania, wykorzystywania i ochrony powierzchni leśnych za granicą, mając na względzie pozytywny wpływ tych czynności na zrównoważony rozwój światowych zasobów leśnych³⁰.

W kontekście fuzji i przejęć za granicą problemy mogą wynikać z naruszania miejscowego ustawodawstwa, które określa sposoby funkcjonowania związków zawodowych i ich praw do organizowania strajków pracowniczych. Ponadto procedury dotyczące zwolnień pracowników, systemu zatrudniania, jak również sposobów zarządzania zasobami ludzkimi zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa pracy. Bolączką chińskich inwestorów jest wciąż słaba znajomość prawa pracy w zakresie dotyczącym obszarów ich działalności. Dobitnym przykładem jest tu spółka Shougang Group prowadząca swoje interesy w Peru, która wielokrotnie musiała zmagać się ze strajkami pracowniczymi³¹.

Wydaje się, że chińskie przedsiębiorstwa oskarżane o łamanie lokalnego prawa muszą zmienić swoją taktykę działania, jeśli chcą uniknąć

zarówno zadrażnień z miejscowymi władzami i społecznością lokalną, jak i krytyki ze strony międzynarodowych konkurentów. W listopadzie 2010 r. niejako w odpowiedzi na wydarzenia w Zimbabwe, gdzie lokalny związek wydał wojnę chińskim firmom budowlanym, oskarżając je o niekorzystne warunki zatrudniania oraz zwalnianie pracowników, na łamach *Global Times* pojawił się artykuł, w którym sugerowano, by chińskie firmy przemyślały, w jaki sposób zaadoptować się do miejscowych kultur i poprawić stosunki pracy w kontekście rozszerzania swojej działalności w innych krajach. Raport Chińskiej Akademii Nauk Społecznych z 2009 r. wskazywał, że kilka chińskich przedsiębiorstw doświadczyło w Afryce problemów związanych ze strajkami, naruszaniem zasad bezpieczeństwa, zanieczyszczeniem środowiska oraz dotyczących jakości produktów. Zaznaczono, że niektóre z nich popełniały błędy z powodu niezajomości uwarunkowań politycznych i lokalnego prawa, jak również religijnych i kulturowych. Szkodliwe okazywało się przede wszystkim kopiowanie chińskich modeli dotyczących zatrudniania i przenoszenia ich w tej samej formie na grunt afrykański³².

Chiny realizują szereg przedsięwzięć oferując zagranicznym kontrahentom niskooprocentowane kredyty na warunkach preferencyjnych i komercyjne pożyczki. Ich udzielane niesie jednak ze sobą niebezpieczeństwo zadłużania się. Obserwowany napływ tanich chińskich produktów na rynki tych państw generuje negatywne skutki dla tamtejszego przemysłu i wpływa na rosnące bezrobocie.

Inwestycje płynące z Chin oddziałują na rynki pracy. Zaangażowanie własnej siły roboczej (połowa publicznych przedsięwzięć realizowanych jest przez chińskich wykonawców), może mieć na celu zapewnienie długotrwałego dostępu do lokalnego rynku i znacząco wpływać na gospodarki narodowe tych państw. Przedsiębiorstwa zatrudniające Chińczyków pokrywają ich koszty życia i podróży. Ich pensje są zwykle około trzech razy wyższe niż w Chinach. Jeden pracownik chiński kosztuje kilkanaście razy więcej aniżeli jego lokalny odpowiednik. Mimo to częściej korzysta się z usług chińskich robotników. Kluczowy problem dotyczy komunikacji, zważywszy, że miejscowi nie mówią po chińsku. Podkreśla się, że większa ilość kontaktów może generować napięcia z miejscową ludnością. Istniejące różnice kulturowe mogą również niekorzystnie oddziaływać na życie lokalnych społeczności. Biorąc zaś pod uwagę, że chińskie przedsiębiorstwa inwestują najczęściej w miejscach charakteryzujących się niskim stopniem stabilności i bezpieczeństwa, mniejszy zakres kontaktów nie tworzy pól konfliktowych z miejscową społecznością. Z tej perspektywy sytuacja wygląda nieco lepiej w Azji Południowo-Wschodniej, gdzie różnice kulturowe są mniej dostrzegalne, a tym samym komunikacja staje się łatwiejsza.

Kwestia zabezpieczenia inwestycji zagranicznych w sektorze energetycznym znalazła swoje miejsce w ustawie o bezpieczeństwie narodowym z 1 lipca 2015 r., gdzie była mowa o ochronie interesów Chin za granicą. Uwagę zwraca zwłaszcza treść art. 33 wspomnianej ustawy, mówiąca o tym, że państwo podejmuje niezbędne środki zgodnie z prawem w celu ochrony praw i interesów obywateli Chin, organizacji i instytucji za granicą³³.

Te kwestie znalazły się również po raz pierwszy w opublikowanej w maju 2015 r. Białej Księdze dotyczącej obronności Chin. W zestawieniu głównych zadań strategicznych, jakie postawiono przed siłami zbrojnymi, wymieniono działania związane z obroną interesów narodowych za granicą. Pojawienie się nowych wyzwań sprawia, że bezpieczeństwo narodowe w większym stopniu pozostaje uzależnione od zmian w środowisku międzynarodowym i regionalnym. Dotyczy to zagrożeń związanych z terroryzmem, piractwem, klęskami żywiołowymi i epidemiami, potrzebą zabezpieczeniem własnych interesów za granicą w obszarze energetyki, utrzymaniem bezpieczeństwa na morskich szlakach transportowych oraz ochroną własnych instytucji, personelu i aktywów za granicą³⁴.

Od początku lat 90. XX wieku Chiny pozostają aktywnie zaangażowane w misjach pokojowych pod egidą Organizacji Narodów Zjednoczonych. W 2000 r. wielkość chińskiego kontyngentu za granicą wynosiła zaledwie 67 osób, a w 2015 r. już ponad 3 tys.

Żołnierze Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej będąc członkami międzynarodowych sił pokojowych, realizowali szereg misji w Afryce, na Bliskim Wschodzie, w Azji Południowej i Południowo-Wschodniej oraz w Ameryce Łacińskiej. Uczestniczyli w operacjach prowadzonych m.in. w Demokratycznej Republice Kongo, Liberii, Sudanie Południowym, Libanie i Darfurze. Na przestrzeni ostatnich dwóch dekad Chiny skierowały na misje pokojowe największą liczbę swoich przedstawicieli spośród wszystkich stałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ, starając się przy tej okazji prezentować model bezpośredniego zaangażowania, będącego alternatywą wobec państw wysokorozwiniętych, które koncentrowały swoje wysiłki głównie na dostarczaniu pomocy finansowej. Chiny podkreślają swój wkład w tworzenie lub odbudowę lokalnej infrastruktury i obiektów użyteczności publicznej, dostarczanie pomocy medycznej, a także utrzymanie stabilności i bezpieczeństwa w obszarze działania misji³⁵. Aktywne zaangażowanie w misjach pokojowych w Afryce zbiega się ze zwiększoną obecnością chińskich podmiotów realizujących swo-

je cele na polu gospodarczym i inwestycyjnym. Świadczył o tym choćby fakt, że we wrześniu 2014 r. Chiny rozlokowały kontyngent składający się z 700 żołnierzy sił pokojowych ONZ w Sudanie Południowym, którego celem było zabezpieczenie pól naftowych w tym kraju, jak również ochrona chińskich pracowników i instalacji³⁶. Su Hao z Chińskiego Uniwersytetu Spraw Zagranicznych uzasadniając wzrost wydatków w budżecie wojskowym Chin, zwracał uwagę właśnie na pojawienie się nowych zagadnień wymagających finansowania, wskazując na ochronę obywateli i inwestycji za granicą³⁷. Takie działania nie zaskakują biorąc pod uwagę dotychczasowe przypadki zagrożeń, jakich doświadczali już Chińczycy pracujący za granicą, głównie w branży naftowej³⁸. Przykładem jest to, że Chiny z powodzeniem przeprowadzały w ostatnich latach akcje ewakuacyjne swoich obywateli z miejsc zagrożenia³⁹.

Niezwykle ważna w kontekście omawianych kwestii pozostaje uchwalona 27 grudnia 2015 r. ustawa antyterrorystyczna, która określiła warunki potencjalnego zaangażowania się Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej w operacje antyterrorystyczne za granicą⁴⁰. Wydaje się, że ustawa tworzy podstawy dla przyszłych inicjatyw wojskowych Chin za granicą przeprowadzanych w porozumieniu z rządem państwa przyjmującego.

Warto nadmienić, że Chiny zwiększają również swoje zaangażowanie na odległych wodach celem zabezpieczenia interesów za granicą i ochrony morskich szlaków komunikacyjnych wiodących z Bliskiego Wschodu i Afryki w kierunku Azji Wschodniej (*sea lines of communication* – SLOC). Chiny rozbudowują strategiczne relacje z państwami znajdującymi się na przebiegu tych linii partycypując w budowie portów Gwadar w Pakistanie, Hambantota na Śri Lance, Chittagong w Bangladeszu, oraz Kyaukphyu w Birmie. Strategia ta określana mianem chińskiego „sznura pereł” (*strings of pearls* – SOP), uwzględnia również znaczenie innych państw tj. Kambodża, Tajlandia, Malediwy, Mauritius oraz Seszele, co pozwala na monitorowanie i zabezpieczenie morskich linii komunikacyjnych. Wspomniane trasy mają fundamentalne znaczenie z punktu widzenia bezpieczeństwa energetycznego Chin, zważywszy, że około 80 proc. zaopatrzenia w ropę pochodzi z Bliskiego Wschodu oraz Afryki⁴¹.

W 2015 r. Chiny zapowiedziały budowę swojej pierwszej bazy wojskowej w Afryce, na terytorium Dżibuti. Plan przewiduje stworzenie centrum logistycznego dla marynarki wojennej. Chiny podkreślały potrzebę intensyfikacji działań przeciwko aktom piractwa oraz wsparcie dla misji pokojowych w Afryce⁴². Wedle informacji jakie ukazały się w listopadzie 2014 r. na łamach *The Namibian Times* powołujących się na chińskie media, Chiny planują w ciągu najbliższej dekady

Gacek otworzyć również bazę w Zatoce Walvis w Namibii dla Marynarki Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej. Według tych doniesień baza w Walvis miałaby być jedną z osiemnastu baz, które Chiny planują utrzymywać za granicą. Istotne znaczenie przypisano trzem liniom strategicznym, które pozwolą Chinom na przejmowanie w większym stopniu odpowiedzialności za utrzymanie bezpieczeństwa na morskich szlakach komunikacyjnych. Dotyczy to północnej części Oceanu Indyjskiego obejmującej Pakistan, Śri Lankę i Birnę, zachodniej z Dżibuti, Jemenem, Omanem, Kenią, Tanzanią i Mozambikiem oraz centralnej i południowej z Seszelami i Madagaskarem. Pomimo deklaracji Chin, że nie zamierzają ustanawiać klasycznych baz wojskowych na wzór amerykańskich, nie wykluczano budowy tzw. strategicznych baz wsparcia (*Overseas Strategic Support Bases*). Takie bazy wsparcia planowane są w portach Chongjin (Korea Północna), Moresby (Papua Nowa Gwinea), Sihanoukville (Kambodża), Koh Lanta (Tajlandia), Sittwe (Birna), Dhaka (Bangladesz), Gwadar (Pakistan), Hambantota (Sri Lanka), Malediwy, Seszele, Dżibuti (Dżibuti), Lagos (Nigeria), Mombasa (Kenia), Dar es Salaam (Tanzania), Luanda (Angola)⁴³. Chiny już wcześniej argumentowały, że tego typu działania mają służyć jedynie ochronie interesów narodowych, a nie prowadzić do wzmocnienia obecności wojskowej za granicą i hegemonii⁴⁴. Intensyfikacja obecności Chin na wodach Oceanu Indyjskiego pokrywa się z realizacją przedsięwzięć w ramach inicjatywy Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku (21世纪海上丝绸之路; 21 *shiji haishang sichou zhibu*), która określa plany rozwoju tras morskich od wybrzeży Chin do Europy przez Morze Południowochińskie i Ocean Indyjski z jednej strony oraz przez Morze Południowochińskie na południowy Pacyfik z drugiej⁴⁵.

Warto nadmienić, że chińskie wojska aktywnie uczestniczą w ćwiczeniach wojskowych na morzu. W 2003 r. po raz pierwszy w swojej historii przeprowadziły ćwiczenia wojskowe na morzu z udziałem sił zbrojnych Pakistanu. Później chińska marynarka wojenna uczestniczyła w regularnie organizowanych pod przewodnictwem Pakistanu ćwiczeniach na Morzu Arabskim. Co ciekawe, od 2012 r. w obszarach Cieśniny Malakka, Śri Lanki i Morza Arabskiego przebywały obok jednostek nawodnych również okręty podwodne o napędzie jądrowym, które dysponując dużą prędkością i niemal nieograniczonym zasięgiem mogły realizować długotrwałe operacje na pełnym zanurzeniu.

Działania marynarki wojennej Chin na odległych wodach to część strategii zmierzającej do zwiększenia wszechstronności w zakresie prowadzenia zintegrowanych działań na morzu, odstraszania strategicznego, a także przeprowadzania kontrataków strategicznych. Główny nacisk kładzie się na przeciwdziałanie nietradycyjnym za-

grożeniom bezpieczeństwa, stąd silnie akcentowana potrzeba rozwoju współpracy z państwami położonymi na odległych wodach. Wyrazem przyjęcia takiego podejścia jest obecna aktywność Chin na wodach Oceanu Indyjskiego⁴⁶. Strategia ta wyraźnie nawiązuje do wyrażanych ponad sto lat temu koncepcji Alfreda Thayera Mahana, który podkreślał znaczenie posiadania silnej floty w kontekście zdobywania przewagi na morzach. Zwracał uwagę, iż stanowi ona istotne wsparcie dla prowadzonych interesów handlowych⁴⁷. Obecne działania Chin zmierzające do stworzenia silnej floty morskiej w dużej mierze pokrywają się z tezami Mahana. Chiny dążą przede wszystkim do zapewnienia odpowiednich warunków bezpieczeństwa zarówno swoim obywatelom za granicą, jak i interesom na morskich szlakach komunikacyjnych, co pozostaje kluczowe z punktu widzenia bezpieczeństwa energetycznego i prowadzenia nieograniczonego handlu zagranicznego.

Wyzwania

Ciągłe zmiany na międzynarodowych rynkach wymagają przystosowania się do reguł, które nimi rządzą. Umiejętność sprawnego i skutecznego funkcjonowania w zmiennym środowisku politycznym i gospodarczym wymaga pozyskania wykwalifikowanych kadr zaznajomionych z działalnością międzynarodową. Do tego dochodzi konieczność wykształcenia odpowiednich kanałów komunikacji w relacjach z lokalnymi interesariuszami.

Poważne ryzyko dla pomyślanej realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych w sektorze energetycznym wiąże się z silną konkurencją ze strony zarówno lokalnych, jak i chińskich partnerów, niewystarczającą znajomością lokalnego środowiska regulacyjnego i kulturowego, a także niekontrolowanymi czynnikami, takimi jak: klęski żywiołowe, konflikty religijne, etniczne i wojny. Niektóre zagrożenia występują, ponieważ chińskie przedsiębiorstwa nie należycie potrafią dostosować się do lokalnego środowiska, mają wadliwą kontrolę wewnętrzną lub mają ograniczone zdolności w zakresie integracji lokalnych zasobów.

Wreszcie, inwestycje chińskich przedsiębiorstw państwowych, w wielu krajach często kojarzone są z protekcjonizmem państwowym władz w Pekinie, co znacząco utrudnia im działalność. Chińskie przedsiębiorstwa powinny poprawić swoje standardy zarządzania i wzmocnienia kontroli wewnętrznej na rynkach zagranicznych. Istotne znaczenie będzie miała w dalszym ciągu poprawa ochrony inwestycji zagranicznych za pośrednictwem umów dwustronnych lub wielostronnych. W skrajnych przypadkach Chiny mogą rozważyć użycie siły w celu ochrony chińskich aktywów za granicą.

1. E. Halizak, *Polityka i strategia Chin w kształtowaniu międzynarodowego bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007, Żurawia Papers, z. 10, s. 44–5.
2. A. Wojciuk, „Bezpieczeństwo w teoriach stosunków międzynarodowych”, [w:] R. Kuźniar, A. Bieńczyk-Missala, B. Balcerowicz, P. Grzebyk, M. Madej, K. Pronińska, M. Tabor, M. Sulek, A. Wojciuk, *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 432–433.
3. R. O. Keohane, J. S. Nye, *Power and Interdependence. World Politics in Transition*, Little, Brown and Company, Boston–Toronto 1977, s. 12–3.
4. Zob.: 胡锦涛在APEC工商领导人峰会上的演讲 (*Hu Jintao zai APEC gongshang lingdaoren fenghui shang de yanjiang*), 新华 (Xinhua), 19 XI 2005; Li Mingjiang, *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics*, Lexington Books, 2011, s. 170; Zha Daojiong, *Energy Interdependence, China Security*, World Security Institute, 2006, s. 2–16.
5. 中国的能源政策 (2012) 白皮书 (*Zhongguo de nengyuan zhengce* (2012) baipishu), 新华 (Xinhua), [dostęp: 24.10.2012 r.].
6. Szerzej zob.: Ł. Gacek, *Bezpieczeństwo energetyczne Chin. Aktywność państwowych przedsiębiorstw na rynkach zagranicznych*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2012; Ł. Gacek, *Azja Centralna w polityce energetycznej Chin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2013.
7. *BP Energy Outlook 2035: Country and regional insights – China*, BP, 2015, http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/energy-economics/energy-outlook-2015/Country_insights_China_2035.pdf [dostęp: 9.02.2016 r.].
8. 商务部召开例行新闻发布会 (2015年1月21日; *Shangwu bu zhaokai li xing xinwen fabu hui* (2015 nian 1 yue 21 ri), Ministry of Commerce People's Republic of China (中华人民共和国商务部, *Zhonghua Renmin Gongheguo shangwu bu*), 21.01.2015, <http://www.mofcom.gov.cn/xwfbh/20150121.shtml> [dostęp: 30.11.2015 r.].
9. 国新办就《2014年度中国对外直接投资统计公报》有关情况举行发布会 (*Guo xin ban jiu „2014 niandu Zhongguo duiwai zhibie touzi tongji gongbao” youguan qingkuang juxing fabu hui*), Ministry of Commerce People's Republic of China (中华人民共和国商务部, *Zhonghua Renmin Gongheguo shangwu bu*), 17 IX 2015, <http://www.mofcom.gov.cn/article/ae/slfw/201509/20150901116599.shtml> [dostęp: 25.11.2015 r.].
10. 商务部召开例行新闻发布会 (2015年1月21日; *Shangwu bu zhaokai li xing xinwen fabu hui* (2015 nian 1 yue 21 ri), op. cit.
11. *China's overseas investment to hit 1.25 trillion USD in next decade*, Xinhua, 9 XI 2015. Zmieniające się uwarunkowania na chińskim rynku wewnętrznym powiązane z restrukturyzacją sektora państwowego w kierunku podniesienia jego konkurencyjności oraz wzrost znaczenia prywatnych podmiotów na rynkach zagranicznych będzie wpływać na zwiększenie skali inwestycji. Wedle przewidywań Rhodium Group oraz Mercator Institute for China Studies skumulowana wartość inwestycji zagranicznych Chin wzrośnie do 1–2 bln USD w 2020 r. [Thilo Hanemann, Mikko Huotari, *Chinese FDI in Europe and Germany Preparing for a New Era of Chinese Capital*, Mercator Institute for China Studies and Rhodium Group, VI 2015, http://rhg.com/wp-content/uploads/2015/06/ChineseFDI_Europe_Full.pdf [dostęp: 2.01.2016 r.].

12. 商务部召开例行新闻发布会 (2016年1月20日) (*Shangwu bu zhaokai li xing xinwen fabu hui* (2016 nian 1 yue 20 ri), Ministry of Commerce People's Republic of China (中华人民共和国商务部, *Zhonghua Renmin Gongheguo shangwu bu*), 20 1 2016, <http://www.mofcom.gov.cn/xwfbh/20160120.shtml> [dostęp: 27.01.2016 r.].
13. Ibid.; 商务部召开例行新闻发布会 (2015年1月21日) (*Shangwu bu zhaokai li xing xinwen fabu hui* (2015 nian 1 yue 21 ri), op. cit.
14. 习近平就一带一路提建议 出资400亿美元成立丝路基金 (*Xi Jinping jiu yidai yilu ti jianyi chuzi 400 yi meiyuan chengli si lu jijin*), 新华 (Xinhua), „Renmin Ribao”, [dostęp: 8.11.2014 r.].
15. 商务部召开例行新闻发布会 (2015年1月21日; *Shangwu bu zhaokai li xing xinwen fabu hui* (2015 nian 1 yue 21 ri), op. cit.
16. *Worldwide Chinese Investments & Contracts (2005–2016)*, *China Global Investment Tracker*, 2016, American Enterprise Institute, Heritage Foundation <http://www.aei.org/china-global-investment-tracker/> [dostęp: 2.11.2016 r.].
17. Ibid.
18. 2012年中国非金融类跨国公司100强 (按2012年末对外直接投资存量排序) (*2012 nian Zhongguo fei jinrong lei kuaguo gongsi 100 qiang (an 2012 nianmo duiwai touzi cunliang paixu)*, Ministry of Commerce People's Republic of China (中华人民共和国商务部, *Zhonghua Renmin Gongheguo shangwu bu*), <http://images.mofcom.gov.cn/hzs/201309/20130913152843102.pdf> [dostęp: 28.01.2016 r.].
19. 境外投资项目核准和备案管理办法 (*Jingwai touzi xiangmu hezhun he bei'an guanli banfa*), National Development and Reform Commission (中华人民共和国国家发展和改革委员会; *Zhonghua Renmin Gongheguo guojia fazhan he gaige weiyuanhui*), 8 v 2014, <http://www.ndrc.gov.cn/zcfb/zcfbl/201404/W020140410560098013507.pdf> [dostęp: 15.11.2015 r.].
20. 中华人民共和国国家发展和改革委员会令 (*Zhonghua Renmin Gongheguo guojia fazhan he gaige weiyuanhui ling*), The Central People's Government of the People's Republic of China (中华人民共和国中央人民政府, *Zhonghua Renmin Gongheguo zhongyang renmin zhengfu*), 9 x 2004, http://www.gov.cn/gongbao/content/2005/content_64245.htm [dostęp: 8.09.2015 r.].
21. Państwa lub regiony uznane za „wrażliwe” dotyczą tych państw, z którymi Chiny nie utrzymują stosunków dyplomatycznych, są objęte sankcjami międzynarodowymi, lub są dotknięte przez wojny i inne kryzysy. Sektory „wrażliwe” dotyczą funkcjonowania infrastruktury telekomunikacyjnej, rozwoju i wykorzystania transgranicznych zasobów wodnych, zagospodarowania danych obszarów na dużą skalę, głównych sieci transmisyjnych i energetycznych oraz środków masowego przekazu.
22. 境外投资项目核准和备案管理办法 (*Jingwai touzi xiangmu hezhun he bei'an guanli banfa*), op. cit.
23. Na przykładzie umów o ochronie i wzajemnym popieraniu inwestycji podpisanych przez Chiny z państwami Afryki można dostrzec, że wszystkie mają podobną strukturę. Określają podstawowe zasady dotyczące ochrony inwestycji i mechanizmów rozstrzygnięcia sporów inwestycyjnych. Wiele spośród umów rozszerza zakres ochrony uwzględniając możliwości dochodzenia prawa na drodze arbitrażu. Żadna z umów nie określa jednak zobowiązań dotyczących samego dostępu do rynku w poszczególnych sektorach. Mówi jedynie o ochronie inwestycji po ich przyjęciu. [Xiao Jin, Jiang Ke, *A Chinese perspective: Africa – China*

- Gacek *Bilateral Investment Treaties*, King&Wood Mallesons, 16 III 2015, <http://www.kwm.com/en/de/knowledge/insights/bilateral-investment-treaties-20150316> [dostęp: 17.05.2015 r.].
24. International Investment Agreements Navigator, China, <http://investmentpolicyhub.unctad.org/IIA/CountryBits/42#iiaInnerMenu> (13.01.2016). W czerwcu 1988 r. Polska podpisała z Chinami umowę o ochronie inwestycji. Umowa określa mechanizm ochrony inwestycji zagranicznych na terytorium państwa przyjmującego. W art. 4 można przeczytać, że w sytuacji wyłączenia dokonanego niezgodnie z prawem lub gdy inwestor uzna, że wyłączenie dokonane zostało niezgodnie z prawem, może wtedy wystąpić na drogę sądową. [*Umowa między Rządem Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej a Rządem Chińskiej Republiki Ludowej w sprawie wzajemnego popierania i ochrony inwestycji, sporządzona w Pekinie dnia 7 czerwca 1988 r.*, Dz.U. 1989 nr 13 poz. 67, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19890130067> (14 I 2016)]. Umowa pomiędzy Polską a Chinami nie precyzuje wyraźnie metody rozwiązywania sporów w sytuacjach naruszeń przepisów mówiących o zakazie dyskryminacji czy nakazie sprawiedliwego ich traktowania. W sporach z udziałem inwestorów z Chin a państwem polskim właściwy pozostaje sąd państwa polskiego. Dodatkowo Polska nie jest stroną Konwencji Waszyngtońskiej z 18 marca 1965 r. o Rozwiązywaniu Sporów Inwestycyjnych pomiędzy Państwami a Obywatelami Innych Państw, dlatego w przypadku powstania wystąpienia takiego sporu z udziałem inwestora z Chin nie może on skierować sprawy do arbitrażu w Międzynarodowym Centrum Rozstrzygania Sporów Inwestycyjnych na podstawie jej przepisów. Chiny są sygnatariuszem Konwencji Waszyngtońskiej, jednak spory, które przedstawiają na jego forum ograniczają się do spraw związanych z wyłączeniami bądź nacjonalizacją inwestycji zob.: Michał Rządowski, *Rozwiązywanie sporów inwestycyjnych w Polsce w kontekście projektu Nowego Szlaku Jedwabnego*, People's Square, 3.II.2015, <http://peoplesquare.pl/2015/11/03/rozwiazywanie-sporow-inwestycyjnych-w-polsce-w-kontekscie-projektu-nowego-szlaku-jedwabnego/> [dostęp: 22.II.2015 r.]
25. Ł. Gacek, *Zielona energia w Chinach. Zrównoważony rozwój – ochrona środowiska – gospodarka niskoemisyjna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015, s. 35–6.
26. He Jun, *Why China's Bullet Train Deal with Mexico Went Off the Rails*, Caixin Online, 11 XI 2014, <http://english.caixin.com/2014-11-11/100749541.html> [dostęp: 8.II.2016 r.].
27. D. N'doh Nadjitan, P. Bax, *Chad Annuls CNPC Oil Licenses in Dispute Over \$1.2 Billion Fine*, Bloomberg, 8 VIII 2014, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2014-08-08/chad-annuls-cnpc-oil-licenses-in-dispute-over-1-2-billion-fine> [dostęp: 8.II.2016 r.].
28. Ch. Haslam, *Oil prospecting in Gabon*, Wildlife Extra, x 2006, <http://www.wildlifeextra.com/index.html> [dostęp: 12 II 2016 r.].
29. *China – illegal imports and exports*, Global Timer, 2007, <http://www.globaltimer.org.uk/ChinaIllegalImpExp.htm> [dostęp: 8.II.2016 r.].
30. *中国企业境外森林可持续经营利用指南 (Zhongguo qiye jingwai senlin ke chixu jingying liyong zhinan)*, State Forestry Administration (国家林业局, Guojia linye ju), Ministry of Commerce People's Republic of China (中华人民共和国商务部, *Zhonghua Renmin Gongheguo shangwu bu*), 03.2009, <http://www.mofcom.gov.cn/aarticle/b/g/200904/20090406191363.html> [dostęp: 8.II.2016 r.].

31. Jiang Junlu, *Study on Labor Problems Encountered in Outbound Strategy in China*, China Law Insight, 27 XI 2014, <http://www.chinalawinsight.com/2014/11/articles/labor-2/study-on-labor-problems-suffered-in-going-out-strategy-in-china/> [dostęp: 8.II.2016 r.].
32. „Enterprises need cultural adaptation in Africa”, *Global Times*, 19 XI 2010.
33. 中华人民共和国国家安全法 (*Zhonghua Renmin Gongheguo guojia anquan fa*), 新华 (Xinhua), I VII 2015.
34. 中国的军事战略 (*Zhongguo de junshi zhanlue*), Ministry of National Defense of the People’s Republic of China (中华人民共和国国防部, *Zhonghua Renmin Gongheguo guofang bu*), 26.05.2015, http://www.mod.gov.cn/affair/2015-05/26/content_4588132.htm [dostęp: 30.08.2015 r.].
35. 中国武装力量的多样化运用 白皮书 (*Zhongguo wuzhuang lilian de duoyanghua yunyong baipishu*), The Central People’s Government of the People’s Republic of China (中华人民共和国中央人民政府, *Zhonghua Renmin Gongheguo zhongyang renmin zhengfu*), 16 IV 2013, http://big5.gov.cn/gate/big5/www.gov.cn/jrzg/2013-04/16/content_2379013.htm [dostęp: 29.II.2015 r.].
36. Nicholas Bariyo, „China Deploys Troops in South Sudan to Defend Oil Fields, Workers”, *The Wall Street Journal*, 9.09.2014.
37. Zhu Zhe, Zhang Haizhou, „Defense spending sees lower growth”, *China Daily*, 5.05.2012.
38. W październiku 2008 r. w Sudanie uprowadzono 9 pracowników zatrudnionych w sektorze paliwowym. [„9 Chinese Oil Workers Are Kidnapped in Sudan”, *The New York Times*, 19 X 2008]; W styczniu 2012 r. w prowincji Południowy Kordofan pomiędzy Sudanem Północnym a Sudanem Południowym, porwano 29 pracowników budowlanych z Chin zaangażowanych w realizację projektów infrastrukturalnych na miejscu. Rząd Chin zaangażował się w negocjacje związane z ich uwolnieniem z rąk rebeliantów. [„Sudan Rebels Say Holding 29 Chinese workers”, Xinhua, *China Daily*, 29.01.2012]; Na początku tego samego roku w Egipcie Beduini uprowadzili 25 pracowników z Chin zatrudnionych w fabryce cementu w Lehfen w północnej części półwyspu Synaj. [„Egypt Bedouins hold 25 Chinese workers, officials say”, *Gulf News*, 29.01.2012]; W maju 2014 r. w północnym Kamerunie uzbrojone grupy zaatakowały filię chińskiego przedsiębiorstwa hydroenergetycznego Sinohydro. Uprowadzono 10 chińskich pracowników a także skradziono 10 samochodów należących do firmy. [„One Chinese injured, 10 missing following attack in northern Cameroon”, Xinhua, 17.05.2014.]; W styczniu 2010 r. w Afganistanie porwanych zostało dwóch inżynierów zatrudnionych przy budowie dróg. [„Two Chinese engineers kidnapped in Afghanistan”, DAWN, 18.01.2010, <http://www.dawn.com/news/847681/two-chinese-engineers-kidnapped-in-afghanistan> (29.II.2015)]; W listopadzie 2015 r. w Mali z rąk terrorystów islamskich zginęło trzech menadżerów z Chin, zatrudnionych w China Railway Construction Corporation Limited. [„3 Chinese citizens killed in Mali hotel siege, 4 rescued: embassy”, Xinhua, *China Daily*, 21.II.2015].
39. W 2010 r. Chiny ewakuowały 48 swoich obywateli z Haiti oraz 1299 z Kirgistanu. W 2011 r. około 1800 osób z Egiptu i 35860 z Libii. W 2014 r. kolejne 1177 z Libii a w 2015 r. 571 z Jemenu. [Shen Dingli, „China Can Better Protect Nationals Abroad”, *China Daily*, 2.04.2015.]
40. 中华人民共和国反恐怖主义法 (*Zhonghua Renmin Gongheguo fan kongbu zhuayi fa*), 新华 (Xinhua), 27.II.2015.
41. Zob.: Łukasz Gacek, *Bezpieczeństwo energetyczne Chin...*, op. cit., s. 255–63.

- Gacek
42. Andrea Chen, „China’s military in talks to build logistics «facilities» in Horn of Africa Djibouti”, *South China Morning Post*, 26 XI 2015, <http://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/1883599/chinas-military-talks-build-logistics-facilities-horn> [dostęp: 29.12.2015 r.]. Plan inwestycyjny opiewający na łączną sumę 9 mld USD obejmuje budowę portów, lotnisk oraz połączenia kolejowego z Etiopią, zob.: *China willing to do more in Horn of Africa - Beijing*, News 24, 11.05.2015, <http://www.news24.com/Africa/News/China-willing-to-do-more-in-Horn-of-Africa-Beijing-20150511> [dostęp: 29.12.2015]; Chińczycy finansują również budowę kolei o długości 700 km pomiędzy Dżibuti a Etiopią. Wartość inwestycji realizowanej przez China Railway Engineering Corporation (CREC) oraz China Civil Engineering Construction (CCECC) wynosi około 4 mld USD. [Aaron Maasho, *Ethiopia says new railway to Djibouti to start in early 2016*, Reuters, 28.01.2015].
  43. A. Hartman, „Chinese naval base for Walvis Bay”, *The Namibian Times*, 19 XI 2014, <http://www.namibian.com.na/index.php?id=130693&page=archive-read> [dostęp: 13.01.2016 r.].
  44. 中国军队维护海外利益不是谋求霸权 (*Zhongguo jundui weihu haicwai liyi bushi mouqiu baquan*), china.com.cn (中国网, Zhongguo wang), 16.04.2013, http://www.china.com.cn/news/2013-04/16/content_28556631.htm [dostęp: 28.11.2015 r.].
  45. 推动共建丝绸之路经济带和21世纪海上丝绸之路的愿景与行动 (*Tuidong gongjian sichou zhilu jingji dai he 21 shiji haishang sichou zhilu de yu'anjing yu xingdong*), National Development and Reform Commission (中华人民共和国国家发展和改革委员会; *Zhonghua Renmin Gongheguo guojia fazhan he gaige weiyuanhui*, 28 III 2015, http://www.ndrc.gov.cn/gzdt/201503/t20150328_669091.html [dostęp: 28.11.2015 r.].
  46. 2008年中国的国防 (*2008 nian Zhongguo de guofang*), State Council Information Office of the People’s Republic of China (中华人民共和国国务院新闻办公室, *Zhonghua Renmin Gongheguo guowuyuan xinwen bangongshi*), 1 2009, <http://download.china.cn/ch/pdf/090120.pdf> [dostęp: 29.12.2015 r.].
  47. Szerzej zob.: A. T. Mahan, *The Influence of Sea Power upon History, 1660–1783*, Dover Publications, New York 1987.